মোৰ কল্পনা-মেধা, বুদ্ধি-মনীষাৰে
মোকে কৰি সংস্কৃতিৰ অপূৰ্ব্ব আধাৰ
মোকে শলিতা কৰি জ্বলাওঁ
বিশ্ব-চাকি
বিশ্ব-জনতা পূজাৰ ;
সেই পূজাৰ প্ৰধান অৰ্ঘ্য কৰি
মই মোকে দিওঁ উপহাৰ
মোকে কৰি যোড়শোপচাৰ।
বিশ্ব জুৰি জনতাৰ জয়জয়কাৰ
হওক জয়-জয়কাৰ।

১৫-২-৫০
'নটবাজ'লৈ দিয়া হৈছে

বাস্তৱৰ কেন্দ্ৰত শিল্পী

ছবি আঁকা শিল্পী নহওঁ মই
যদিও আকোঁ ছবি,
গান-কবিতাৰ শিল্পী নহওঁ
যদিও ময়েই কবি।
কলাৰ মাজত যদিও প্ৰকাশ মোৰ
জীৱন-কলাক ধুনীয়া কৰি
মানুহকেই মানুহ কৰি
থৈ যাবলৈ
বাস্তৱৰেই কেন্দ্ৰস্থলিত
লৈছোঁ স্থিতি
যুঁজিবলৈ দুষ্কৃতি দুৰ্ঘোৰ।

শিল্পীৰ মই পালোঁ যে নতুন অৰ্থ;
মানুহৰ মহাসত্য
মানুহ শিল্প, মানুহকেন্দ্ৰী
মানুহেই নিত্যাতীত,
মানুহৰ মই নৰূপ দিম,
পৃথিৱীখনকো পুনৰ গঢ়িম
মোৰ ই দৃষ্টিৰ, নতুন সৃষ্টি
অৱশ্যে অব্যৰ্থ;
আজি জীৱনৰ অগ্নিক্ষণত
স্বাগত সতীৰ্থ।

'ফিবিঙতি'লৈ
দিয়া হৈছে

জনচেতনা

আজি জনতাৰ নবীন চেতনা
পৃথিৱী বিয়পি জাগে,
সেই পোহৰত জগতৰ জনে
নতুন জীৱন মাগে।
সেই চেতনাৰ সংঘাত লাগি
ভাগিছে শতাব্দীৰ
দুষ্কৃতিৰ যত দুৰ্ভেদ্য প্ৰাচীৰ।

জন-চেতনাৰ
স্পৰ্শত জাগে
ব্যথা-বেদনাৰ গান,
জাগে দুৰ্জ্জেয় অজেয় শক্তি
সংস্কৃতিৰ সুমহান।

এই চেতনাত ফুলি উঠে আজি
জন-জীৱনৰ আশা,
মুখৰিত আজি—
প্ৰাণ সঞ্চাৰি ভাষা।

আজি চেতনাৰ জনতা মনত
নবীন অভ্যুদয়
সেই চেতনাৰ সংঘাতে আনে
জন-জীৱনৰ জয়॥

তামোলবাৰী ৭-৮-৪৯
মঙলদৈৰ 'চেতনা'
কাকতলৈ পঠোৱা হৈছে।

মোৰ অহঙ্কাৰৰ সংজ্ঞা

মোৰ অহঙ্কাৰক সুধিলোঁ মই—
"সাহিত্যৰ সংজ্ঞা কি ?"
সি কলে মোক মুৰ থিয়কই
"মই যি লিখোঁ সাহিত্য সেয়েই।"

মোৰ অহঙ্কাৰক সুধিলোঁ মই—
"গান বোলে কাক ?"
সি কলে মোক—
"ছন্দ-সুৰ-তাল-মানেৰে
মই ৰচিলোঁ যাক
গান বোলে তাক।"

মোৰ অহঙ্কাৰক সুধিলোঁ মই—
"কাক বোলেনো সুকুমাৰ কলা ?"
সি ক'লে মোক হাঁহি মাৰি—
"মই যি আকোঁ, মই যি লিখোঁ
মই যি গঢ়োঁ, মই যি সাজোঁ
মই যি গাওঁ, বজাওঁ
জগত বজনজনাও
সিয়েই হৈছে কলা-সুকুমাৰ
নাজান কিয় ?"
মই যে বুজি নাপাওঁ।

মোৰ অহঙ্কাৰক সুধিলোঁ আকৌ—
"বাৰু পিছে তোমাৰ তেনে
নিজৰে সংজ্ঞা কি?
দিয়াচোঁ মোক কৈ।"
সি কলে মোৰ চকুলে' চাই—
"কোন নাজান মই?
সংজ্ঞা মোৰ তই।"

মৃত্যু

হে মৃত্যু নমস্কাৰ!
চকুপানীৰে—
তোৰ পূজাৰ শৰাই
ইমান জাতিস্কাৰ।

অন্ধকাৰৰ সিপাৰে জ্বলিছে
তোৰ পোহৰৰ দেশ,
তোৰ দেশলৈ যাবলৈ কোনে
পিন্ধিলে নতুন বেশ?

পৃথিৱী জুৰি অহোৰাত্রি
তোৰ দেশলৈ যাব যে যাত্ৰী
চিৰমৌন বিশ্বমাতৃ
মুক্তিদাত্ৰী।

বিশ্ব জুৰি চকুৰ পানীৰে
লৱ অনন্ত পূজা
হে চিৰস্বয়ম্ভূ।

ঃ সমাপ্ত ঃ

লুইতৰ পাৰৰ অগ্নিসুৰ

উপলব্ধি খণ্ড

তৃতীয় তৰঙ্গৰ অন্তৰ্গত

অকণমানিৰ প্ৰাৰ্থনা

পোহৰ দিয়া, পোহৰ দিয়া,
আৰু পোহৰ দিয়া,
মনৰ আন্ধাৰ আঁতৰ কৰি
আলোকলৈ নিয়া।
সদায় সঁচাত থাকিবলৈ
মনত দিয়া বল,
আমাৰ হিয়াত জ্বলোক তোমাৰ
জ্যোতি জলমল্।
সুন্দৰ তুমি য'তে আছা
আমাক মৰম দিবা,
সোণপুৰুতি বেলিৰ আঁৰত
থাকি হাঁহিবা।
তৰা-জোনৰ সিপাৰতো
দূৰৈতকৈও দূৰণিতো
আমাক হলে নাপাহৰিবা।
যাম কোন ফালে পৃথিৱীখনত
কৈ যাবা আহি ৰাতি সপোনত
নজনা-নুবুজা সকলো কথা
শিকাই-বুজাই যাবা।
সুন্দৰ তুমি নেদেখাৰে পৰা
আমাৰ সেৱা লবা
আমাৰ সেৱা লবা
আমাৰ সেৱা লবা।

তামোলবাৰী
২১-৮-৪৭

আহ অ' অকণি আহ

আহ অ' অকণি আহ!
আহ অ' অকণি আহ।
নতুন দিনৰ
নতুন জীৱনৰ
ফুলা ফুলনিত হাঁহ,
আহ অ' অকণি আহ।
শেৱালি-নেৱালি পলাশ-পাৰলি
তগৰ খৰিকাজাঁই
কেতেকীৰ গোন্ধে মলেমলাই,
পদুম ফুলিছে ৰঙা নীলা ব'গা
লেখিবকে পৰা নাই।
নতুন পুৱাৰ পোহৰ জুৰিত উটি
ফুলাম পালৰ নাৱত হাঁহিছে
ফুলৰ কোঁৱৰ ফুলৰ কুঁৱৰী দুটি
নেদেখা নুশুনা নতুন ফুলৰ
সিঁচিছে ধুনীয়া গুটি।
তই জগাব লাগিব
ভাৰতৰ জন
জিনিব লাগিব
পৃথিৱীৰ মন,

তয়ে অসমৰ
তয়ে ভাৰতৰ
তয়ে জগতৰ
তয়ে অভিনৱ জ্যোতি
তয়েই বালাৰ্জ্জুন
তয়েই বালাৰুণ।

মহামহত্বৰ
চিৰসুন্দৰৰ
আলোকদীপ্ত অজেয় সেনাপতি
কোনে বোধে তোৰ প্ৰগতি অগ্ৰগতি
আলোকদীপ্ত অজেয় সেনাপতি।

ছিলং
১১-৮-৪৮

অ' মোৰ ধুনীয়া গাঁও

অ' মোৰ ধুনীয়া গাঁও!
ৰজাকো, প্ৰজাকো,
আমাক গৰকাকো
তোৰে পদূলিতে বান্ধি ৰখাওঁ
অ' মোৰ ধুনীয়া গাঁও।
তোৰে কোলাৰে জাতিবাঁহজুপিয়ে
থকা ঘৰে মোক দিয়ে,
ইকৰা-খাগৰি উলু-খেৰণিয়ে
হজুৰা-বনুৰা জীয়ে।
তোৰ মৰমতে ধাননি উপচি
মাণিকিমধুৰী আহে,
তোৰে চেনেহতে ফুলা সৰিয়হে
পাহি মেলি মেলি হাঁহে।
তোৰে চোতালতে গাঁৱৰ জীয়ৰীয়ে
নকৈ বাঁতিছে তাঁত,
গাঁৱৰ ডেকা লৰাই
তিনিসইত খাইছে—
নেৰিছোঁ নেৰিছোঁ
ছুবেলাৰ ছুসাজি ভাত।
অ' মোৰ ধুনীয়া গাঁও!
অত দিনে থকা
আভুৱাভাৰীৰ ছলাহি ভাঙি পেলাওঁ।

লুইতৰ পাৰৰ বৰেচহৰ

লুইতৰ পাৰৰে বৰেচহৰ।
গুণাৰে বনে কৰা বৰেপাগে পিন্ধি
তাহানি ধৰিলা ব'গা ডাৱৰ।

ডাৱৰে বুলিলে বেলিক লাজ দিয়ে,
কি গুণা পিন্ধিছা,
বগী ডাৱবৰো বৰণ আমোলাই
পিন্ধিলা পাগুৰি কিনো পাটৰ
পাগুৰিত পিন্ধিলা হীৰা-পাথৰ
লুইতৰ পাৰৰে বৰেচহৰ!

ওজা খনিকৰে, ওজা কাৰিকৰে
দিলে শিলৰ ঘৰে সাজি,
তাতে বহি বহি
ভৰা লেখি লেখি,
জোনবাইৰ সতে কিবা মেলে পাতি,

অ' বৰেচহৰ! ভাগৰিজুগৰি
কত ডাৱৰীয়া ৰাতি—
এটি ভৰাবে দুটি গুলাব বুলি
ওৰে নিশাটো দিছিলা পৰ
লুইতৰ পাৰৰে বৰেচহৰ।

মাক আৰু সোণ

মা সোণৰ সাধু আৰু মোক নকবি
মা ৰূপৰ সাধু আৰু মোক নকবি
মা হীৰা-মণি-মুকুতাৰ সাধু নকবি
মাটিৰ সাধু কথা ক,
কোলাতে বহুৱাই ল।

মাকে বোলে—
সোণ! ৰূপ, সোণ,
হীৰা আৰু মুকুতা-মণিৰ
যি সাধু কওঁ তোক
সি সাধুও
ধূলিৰ মাটিৰ।

মাটিৰ পেটতে
সেইবোৰ উপজিলে,
মাটিয়েই সপোনত
হীৰা-মণি, মৰকত
সোণ-ৰূপ মুকুতা দেখিলে।

মাটিয়েই নিজকেই
আপুনি সলাই
সোণ ৰূপ হীৰা হৈ
আহিলে ওলাই
জিক্‌মিক্ পোহৰেৰে মানুহ ভুলাই।

১

মনসা

গাড়ী-ঘোঁৰা-লৰি-মটৰ
দেখি কি মাতে তাই
ডাৱৰ মাতে, তৰা মাতে
ৰাতিপুৱাৰ কুঁৱলীকো
আকাশী জোনবাই।

বেলিও মাতে
ব'দ মাতে
মাতে ৰবযুগ
ৰামধেনুখন দেখিয়ে মাতেই
কোনো অচিনাকি নাই,
সকলোকে ভাল পায়।

তাই মতাতেই
পৃথিৱীখনেই
মোৰ কোঠালৈ আহে,
মোৰ গান-কবিতাত
ভুমুক মাৰি
তাইৰে দৰেই
আলফুলকৈ হাঁহে।

তামোলবাৰী
১৬-৯-৪৮

ভূত-পোৱালি

(কুম্পুৰ সপোন)

মা, মই সপোনত
দেখিলোঁ ছুটা
ভূতৰ পোৱালি
আৰু দুজনী—নাক জিলিকা
চকু টেলেকা
তিলিকা তিলিকা
পিলিকা পিলিকা
যখিনী-ছোৱালী।
এটা ক'লা, এটা ব'গা
নাঙঠপিঙঠ ভূত
কথা পাতে টাকুট টাকুট কুট।
এটাই ক'লে—"পুট্ পুট্ পুট্"
ইটোৱে মা নাক জোকাৰি
ক'লে—"ধুৎ ধুৎ"।
মা, দেখিবলৈ এনে ভাল ভূত-পোৱালিৰ নাচ
কিবাকিবি গান গাই ফুছ্‌ফুছ্‌ফাছ
মনে মনে কাম কৰে খুছখাছখাছ।
এংকোৰ্‌বেংকোৰ কৰি যায় লৰি লৰি
যখিনীহতক নচুৱাই
চুলিত ধৰি ধৰি
যখিনীহতে নেপেলালে একেলগে ভৰি।

চৰ খোৱা যখিনীয়ে
নাচে কঁকাল ভাঙি
কোটোক্‌কোটোক খোটোক কৰি
ভূত-পোৱালি জাঁপ মাৰি
ভেঙুৰাভেঙুৰিকৈ নাচে ঠেংটো দাঙি দাঙি।

মা, তই যে কৱ—
ভূতে বোলে ল'ৰা ধৰি খায়,
পুখুৰীলৈ নি বোলে
ভৰিছুটা ওপৰ কৰি
গুজি গুজি মূৰটো হেনো
এহাত বোকাত সুমায়।

ক'তা মা, মোক দেখোন
সিহঁত ছুটাই একোকে কৰা নাই?
ক'তা মোৰ ওচৰ চাপিবলৈ
সিহঁতে দেখোন অলপোকেই
সাহেই কৰা নাই?
ভয় কৰা ল'ৰাকহে মা,
ভূতে ধৰি কিলায়।

মা, মোৰ হলে ভূতলৈ ভয় নাই।
যখিনীৰে হাতত ধৰি
সিহঁত আছিল ঘূৰি
ছুয়োটাৰে কাণ ছুখন দিলোঁ মুচৰি।
দীঘল কাণত মুচৰি মা, লাগে বৰ ভাল,
সিহঁত ছুটাই চিয়ঁৰ সোধাই লগালে তালফাল।

* * *

বিচাৰি থকা ভূত-পোৱালি
মা, যেতিয়া পালোঁ,
পুতলা থোৱা আলমাৰিটোত
আনি সুমাই থলোঁ ;
তাৰ পিছতে তই মাতোঁতে
উঠিলোঁ সাৰ পাই।
মা, মোৰ হলে অকণমানো
ভূতলে' ভয় নাই,
ক'তা মোৰ ওচৰ চাপিবলে'
সিহঁতে দেখোন অলপোকেই
সাহেই কৰা নাই।
ভয় কৰা ল'ৰাকেহে মা
ভূতে ধৰি কিলায়,
মা, মোৰ হলে ভূতলে' ভয় নাই।